

TRESTNÍ PRÁVO
hmotné *v evropském prostředí*

obecná část

Prof. JUDr. V. Kratochvíl

PŘEDNÁŠKA II.:

1. Vybrané základní zásady (ZZ) trestního práva hmotného

- **Pojem zz :**
 - Primárně ústavně právně, historicky, filozoficky, eticky, ekonomicky atd. **podmíněná** východiska **tvorby, výkladu** a **aplikace** norem TPH ...
- **Druhy zz:**
 - **obecné:**
 - dopadají na **celý** právní řád; např.: z. *přiměřenosti* ...
 - **zvláštní (meziodvětvové):**
 - dopadají jen na **některá** právní odvětví; např.: z. *zákazu analogie zákona k tíži pachatele* (TPH + SPrTr) ...
 - **specifické:**
 - dopadají **jen** na TPH; např.: z. *akcesority účastenství v užším smyslu* ...

(srov. P. č. I, bod 3. – přehled ZZ z hlediska viny a trestu)

Z. formálně-materiálního pojetí TČ

působí jen z hlediska viny (základu trestní odpovědnosti pachatele)
ve znacích skutkové podstaty (F stránka) vyjádřená **typová** materiální stránka (M) TČ
jako **míra** posuzování konkrétního deliktu a jeho konkrétní M, tj. společenské
škodlivosti (SŠ)

Opírá se o:

čl.39 LZPS

*Jen **zákon** stanoví, které jednání je **trestným činem** a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.*

§ 12/1 TrZ, § 3 odst. 1 ZSM (z. zákonnosti)

*Jen **trestní zákon** vymezuje **trestné činy** a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.*

§ 13/1 TrZ (z. zákonnosti)

*Trestným činem je **protiprávní čin**, který trestní zákon označuje za **trestný** a který vykazuje **znaky uvedené v takovém zákoně**.*

§ 12/2 TrZ (z. subsidiarity trestní represe)

*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech (NATOLIK) **společensky škodlivých**, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*

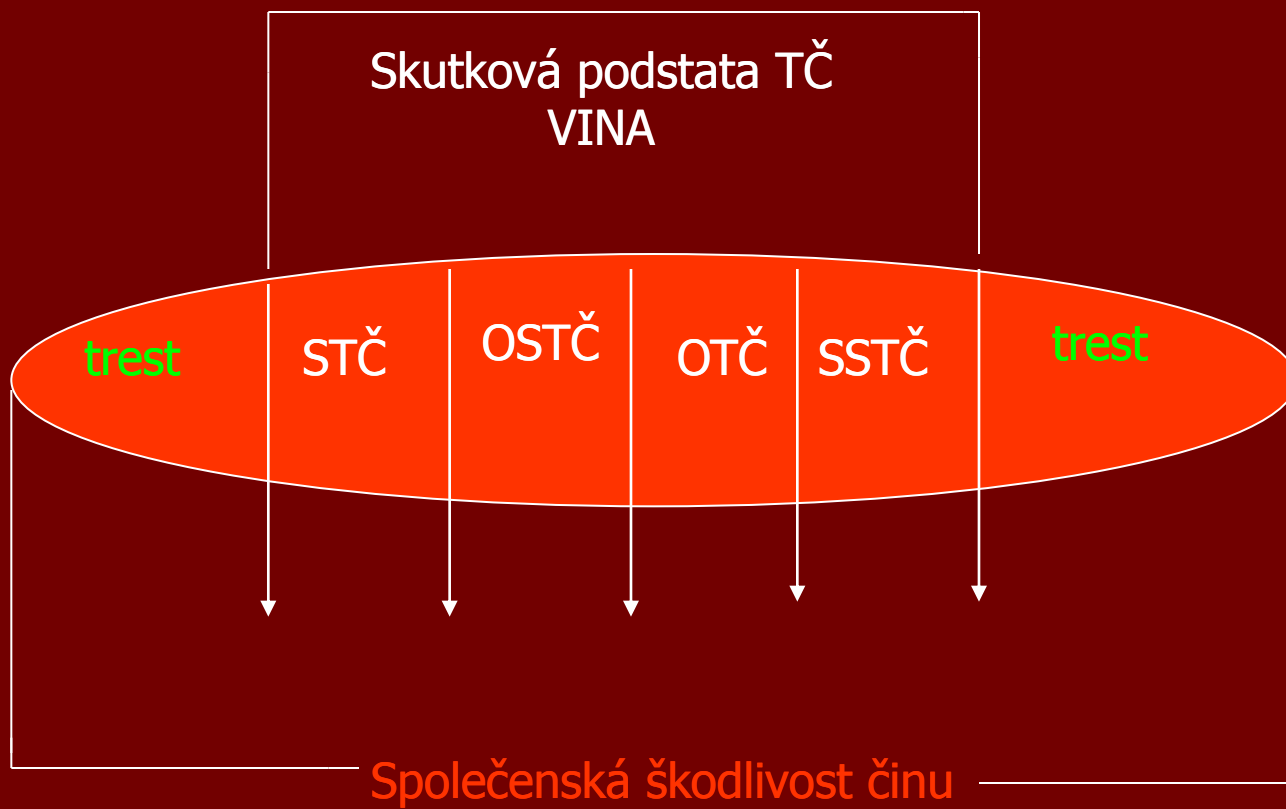
§ 39/2 TrZ – SŠ je dána **povahou** a **závažností** TČ, kritéria: např. význam chráněného zájmu, způsob spáchání, následky, míra zavinění pachatele, jeho osoba a pohnutka ...

Např.: § 187 TrZ

Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.

např.: „čerstvý“ 15 letý pachatel a 14 letá poškozená, den před svými 15. narozeninami ... lze uvažovat o nedostatečné konkrétní SŠ vzhledem k věkové blízkosti obou ... srov. např. § 206/4, § 207/4 öStGB

Formálně-materiální pojetí TČ

Např.:

§ 219 TrZ – zatajení věci hodnoty minim. 5.000,-
recidiva **není** znakem subjektu TČ

§ 50/1, b) – přešupek zatajení věci v hodnotě 4.500,-
spáchaný recidivistou

Bude-li s ohledem na SŠ činu zvýšenou v důsledku recidivy případ posouzen přesto jako TČ, bude to v **rozporu** s formálně-materiálním pojetím TČ, neboť recidiva tu je významná jen při ukládání **sankce**, **nikoli** z hlediska viny ...

Z. zákazu analogie TrZ k tíži pachatele

jen TZ stanoví znaky trestného činu, provinění; podzákonny předpis nikoli;
konkrétní čin, přímo nespádající pod odpovídající ustanovení TrZ, byť podobný
případu, který přímo pod něj spadá, nemůže být uznán trestným ani cestou
analogie zákona;

Např.:

§ 212 tr. zák. (již zrušeného):

*Kdo opustí **dítě**, o které má povinnost pečovat a které si samo nemůže opatřit pomoc, a vystaví je tím nebezpečí smrti ... 6 měsíců až 3 léta.*

např. opuštění seniora, mentálně na úrovni dítěte, nebylo podle cit. ustanovení
trestným činem, analogie vyloučena, neboť šla k tíži pachatele - beztrestnost

§ 195 TrZ:

*Kdo opustí dítě nebo **jinou osobu**, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví ji tím nebezpečí smrti ... 6 měsíců až 3 léta.*

nové ustanovení dopadá přímo i na opuštění seniora - trestnost

Důvod zákazu analogie legis TrZ k tíži pachatele ...

Požadavek právní jistoty a předvídatelnosti toho, co je, či není trestné ...

Analogie ve prospěch pachatele je dovolená ...

Z. zákazu retroaktivity TZ k tíži pachatele

TZ nepůsobí zpětně, ale jen „dopředu“ ...

§ 1, § 2 TrZ

*Čin je trestný, jen pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena **dříve**, než byl spáchán. Trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin **spáchán**; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, **jestliže to je pro pachatele příznivější**.*

TZ nejprve stanoví, co je trestné, až poté lze tyto činy jako trestné postihovat; nikoli naopak, **ledaže to je pro pachatele příznivější** ...

§ 190 TrZ

Kdo provozuje prostituci v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí spáchané před 1. 1. 2010 **nebylo** trestné, proto, bylo-li spácháno např. 1. 10. 2009, tak po 1. 1. 2010 je **nelze** trestně zpětně postihovat ...

ruku v ruce se zákazem retroaktivity k tíži ... jde **příkaz retroaktivity TZ ve prospěch pachatele**;

„nedovolená výroba lihu“ (§ 194a tr. zák.) spáchaná před 1. 1. 2010 **byla** trestná; byla-li spáchaná např. 1. 10. 2009, tak po 1. 1. 2010 ji **nelze** trestně postihovat, neboť TrZ takový trestný čin neobsahuje ...

Důvod zákazu ...

Požadavek právní jistoty a předvídatelnosti toho, co je trestné ...

Z. individuální trestní odpovědnosti fyzických osob (ITOF), trestní odpovědnost právnických osob (TOPO)

vzhledem k funkcím TPH je tradičně činěn odpovědným fyzický subjekt, na něhož lze působit preventivně a represivně ...

ITOF plyne z:

§ 22 TrZ (pachatel)

Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.

§ 25 TrZ (věk)

Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.

§ 26 TrZ (nepříčetnost)

Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

§ 5 ZSM (rozumová a mravní /ne/vyspělost)

Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové mravní a rozumové vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

protikladem ITOFO je TOPO, tj. kolektivit fyzických subjektů; TPH ČR **nezná kolektivní trestní odpovědnost ... je tak **poslední** zemí EU, která tento deficit ještě neodstranila ...**

Recentní řešení TOPO v ČR: 2004 - 2011:

- „Návrh zákona o TOPO a řízení proti nim“ – zamítnut v r. 2004 ...
- „Věcný záměr zákona o odpovědnosti právnických osob za správní delikty spáchané jednáním, které je u fyzických osob postihováno jako trestný čin a k jehož postihu u právnických osob zavazuje mezinárodní smlouva nebo právní předpis ES“ ... 2008
- „Záměr...“ neprošel připomínkovým řízením, vše se vrací na počátek ... 2008 - 2010
- Únor 2011 – vláda ČR projednala a schválila „Návrh zákona o TOPO a řízení proti nim“
- „Návrh“ vychází z koncepce *pravé* TOPO, jako většina členů EU (NL, F, PL, Rak atd.)
- Španělsko, Slovenská republika vycházejí z koncepce *nepravé* TOPO

Z. trestní odpovědnosti za vinu (subjektivní TO)

odpovědnost výlučně za **zaviněné** jednání

opírá se o:

§ 15

ÚMYSL

- (1) Trestný čin je spáchán **úmyslně**, jestliže pachatel
 - a) **chtěl** způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem (např.: p. střílí oběť do hlavy...), nebo
 - b) **věděl**, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím **srozuměn**. (např. p. nechá svázanou oběť, ta se udusí)
- (2) Srozuměním se rozumí i **smíření** pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem. (např. případ „slečny ze střelnice“ ...)

§ 16

NEDBALOST

- (1) Trestný čin je spáchán z **nedbalosti**, jestliže pachatel
 - a) **věděl**, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale **bez přiměřených důvodů spoléhal**, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí (např.: p. doufal, že stihne vjet z vedlejší na hlavní silnici, po které přijíždělo jiné MV), nebo
 - b) **nevěděl**, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl. (např. p. nevěděl, že svítilí kontrolka brzd znamená povinnost odstavit motorové vozidlo)
- (2) Trestný čin je spáchán z **hrubé nedbalosti**, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.
 - (např. p. se nezúčastnil odborného školení ohledně provozu nové techniky, kam byl vyslán, v důsledku čehož při chybné manipulaci s ní způsobil újmu na zdraví a škodu na majetku)

protikladem subjektivní odpovědnosti je **odpovědnost objektivní**, bez ohledu na zavinění; např. v OP;

SKUTKOVÝ omyl pachatele a jeho důsledky pro zavinění

Nová úprava v TrZ:

§ 18

Omyl **skutkový**

- (1) Kdo při spáchání činu **nezná** ani **nepředpokládá** jako možnou skutkovou okolnost, která je znakem trestného činu, **nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.**
- (2) Kdo při spáchání činu **mylně předpokládá** skutkové okolnosti, které by naplňovaly znaky **mírnějšího** úmyslného trestného činu, bude potrestán jen za tento **mírnější trestný čin, nejde-li o trestný čin spáchaný z nedbalosti.**
- (3) Kdo při spáchání činu **mylně předpokládá** skutkové okolnosti, které by naplňovaly znaky **přísnějšího** úmyslného trestného činu, bude potrestán za pokus tohoto **přísnějšího trestného činu.**
- (4) Kdo při spáchání činu **mylně předpokládá** skutkovou okolnost, která **vylučuje jeho protiprávnost**, **nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.**

Např.:

Pachatel neví, že bere cizí věc, omylem sebraná bunda s věšáku, § 205, beztrestný pro krádež ...

Pachatel mylně předpokládá zavrženíhodné jednání poškozeného, § 141, nikoli § 140 ...

Pachatel se pokusí o krádež prázdné pokladny s představou, že obsahuje cennosti za 100.000,-

pokus o kvalifikovanou krádež, § 205/3 ...

Pachatel střílí do mrtvého, jehož považuje za živého, v úmyslu jej usmrtit ... pokus vraždy, § 140 ...

Pachatelka se ubránila domnělému útoku na její osobu a zranila jiného ... **PUTATIVNÍ NUTNÁ OBRANA**
trestní neodpovědnost, nebo odpovědnost jen za nedbalostní TC ...

PRÁVNÍ omyl pachatele a jeho důsledky pro zavinění

Nová úprava v TrZ:

§ 19

Omyl právní

- (1) Kdo při spáchání trestného činu neví, že jeho čin je protiprávní, nejedná zaviněně, nemohl-li se omylu vyvarovat. (tzv. omyl **omluvitelný**)
- (2) Omylu bylo možno se vyvarovat, pokud povinnost seznámit se s příslušnou právní úpravou vyplývala pro pachatele ze zákona nebo jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, anebo mohl-li pachatel protiprávnost činu rozpoznat bez zřejmých obtíží.
(tzv. omyl **neomluvitelný**)

Např.:

Pachatel neví, že týrání i vlastního psa je trestné - § 302 TrZ – takový omyl **o trestnosti činu** pachatele neomlouvá...

Pachatel neví, že autorský zákon chrání i SW program, který kopíruje a prodává - § 270 TrZ - takový omyl **o protiprávnosti činu** omlouvá, nemohl-li se ho pachatel vyvarovat (§ 19 odst. 1)

mohl-li se ho vyvarovat (§ 19 odst. 2), takový omyl **o protiprávnosti činu** neomlouvá může být jen polehčující okolností (§ 41 písm. h))

Z. jednoty trestní prevence a represe

prvotní *individuální prevence* a *generální prevence* musí být obě **vyvážené** s individuální **reprezí** ...
neexistují tresty výlučně „výchovné“ (preventivní) a výlučně „represivní“ ... vždy jde o kombinaci obojího ...

§ 39 odst. 1 TrZ

... Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele.

§ 1 odst. 2 ZSM

... Projednáváním ... (provinění mladistvých) ... se sleduje, aby se na jejich pachatele užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání ...(provinění) ... zdržel ...; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání ...(provinění) ...

Z. zákonnosti trestů

Opírá se o:

čl.39 LZPS

*Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký **trest**, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.*

§ 12 odst. 1 TrZ (z. zákonnosti)

*Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví **trestní sankce**, které lze za jejich spáchání uložit.*

„trestní sankce“: tresty, ochranná opatření, opatření ukládaná mladistvým

§ 37 odst. 1 TrZ

Trestní sankce lze ukládat jen na základě trestního zákona.

§ 52 odst. 1 TrZ

Za spáchané trestné činy může soud uložit tresty:

- *odnětí svobody,*
- *domácí vězení,*
- *obecně prospěšné práce,*
- *propadnutí majetku,*
- *peněžitý trest,*
- *propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,*
- *zákaz činnosti,*
- *zákaz pobytu,*
- *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- *ztráta čestných titulů nebo vyznamenání,*
- *ztráta vojenské hodnosti,*
- *vyhoštění.*

§ 3 odst.1 ZSM: ... jen tento zákon v návaznosti na TrZ stanoví ... **sankce** ...

Z. účelnosti trestů

nejde o účelnost „všeobjímající“ ..., ta by byla v rozporu s principem TPH jako „ultima ratio“ vyjádřeným v zásadě *subsidiarity trestní represe* ...

jde o účelnost pouze ve smyslu TrZ a ZSM ...

Opírá se o:

§ 39 odst. 1 TrZ

*... možnosti jeho **nápravy** ... Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele.*

§ 58 odst. 1 TrZ

*... lze dosáhnout **nápravy** pachatele i trestem kratším ...*

§ 59 odst. 1 TrZ

*... možnost **nápravy** pachatele je ztížena ...*

§ 3 odst. 1 ZSM

*... **začlenění** ... mladistvého do rodinného a sociálního prostředí*

...

tzv. reintegrace ...

Z. přiměřenosti trestu

přiměřenost pouze ve smyslu kritérií stanovených v TrZ ...

§ 38 odst. 1 TrZ

Trestní sankce je nutno ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele.

§ 39 odst. 1 TrZ

Při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života ...

§ 39 odst. 2 TrZ

Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.

nepřípustnost tzv. *exemplárních trestů* ...

ET: nepřiměřená individuální represe jako nástroj prevence generální ...

Jen přiměřený trest, tj. v tom smyslu individualizovaný, může být spravedlivým a odpovídajícím nástrojem generální prevence